

UOT 021.85

KBT 4736.11(2A)

AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanasının Beynəlxalq kitab mübadiləsi çərçivəsində əldə etdiyi kitablarda multikulturalizm ideyaları

S.Ç.Əliyeva
sevil30@rambler.ru

Xülasə: *Məqalədə Beynəlxalq kitab mübadiləsi çərçivəsində əldə edilən Azərbaycan mütəfəkkirlərinin əsərləri, o cümlədən həmin əsərlərdə multikulturalizm ideyaları açıqlanmışdır. Bununla yanaşı, Mərkəzi Elmi Kitabxananın fondunu zənginləşdirən müxtəlif mədəniyyət və incəsənət abidələrinin mühafizə olunması və multikultural kontekstdə Mərkəzi Elmi Kitabxananın həyata keçirdiyi işlər vurğulanmışdır.*

Açar sözlər: *Beynəlxalq kitab mübadiləsi, multikultural dəyər, tolerantlıq, bərabərlik, çoxmədəniyyətlilik*

Ключевые слова: *Международный книгообмен, мультикультурная ценность, толерантность, равенство, мультикультурализм*

Key words: *International book exchange, multicultural values, tolerance, equality, multiculturalism*

Müasir dövrdə müstəqil Azərbaycanın beynəlxalq nüfuzu və regiondakı liderlik mövqeyi gündən-günə artır. Son illərdə Azərbaycan Respublikasının xarici siyasət fəaliyyəti, xüsusilədə xarici mədəniyyət siyasəti sahəsində fəaliyyəti nəzərə çarpacaq dərəcədə dinamikliyi ilə fərqlənir. Azərbaycanın xarici mədəniyyət siyasəti müasir dövrün geosiyasi xüsusiyyətlərini, təhlükə və çağırışlarını nəzərə alaraq, ölkənin milli maraqlarına əsaslanır. Ölkəmizin beynəlxalq səviyyədə dövlətlərarası münasibətlərdə mədəni əlaqələri çox zəngindir. Beynəlxalq mədəni əlaqələr xalqlar arasında qarşılıqlı anlaşılmanın və etimadın formalaşmasına xidmət edir.

Ölkə başçısı tərəfindən aparılan siyasi və iqtisadi strategiya Azərbaycanın beynəlxalq aləmə inteqrasiyasını daha da sürətləndirmiş və bu gün AMEA Mərkəzi Elmi Kitabxanası da cəmiyyətin bir hissəsi kimi xarici ölkələrlə mədəni-elmi əməkdaşlığın və mübadilələrin stabilləşməsinə və genişlənməsinə doğru çalışır. Dünya elmi informasiya axını oxuculara çatdırmaq və Azərbay-

can elminin innovativ inkişafını ölkə hüdudlarından kənarında geniş və operativ şəkildə təbliğ etmək məqsədilə MEK beynəlxalq kitab mübadiləsi çərçivəsində müxtəlif elmi təşkilatlarla əməkdaşlıq edir. AMEA MEK-in fondunu təbiət və ictimai elmlər sahəsində dəyərli və nadir nəşrlərlə zənginləşdirmək məqsədilə həyata keçirilən beynəlxalq kitab mübadiləsi ən faydalı mənbədir. Kitab mübadiləsi müxtəlif elmi təşkilatlarla müqavilələr əsasında qurulur. Bunlar elmlər akademiyaları, universitetlər, cəmiyyətlər, muzeylər, ayrı-ayrı şəxslər və s.-dir.

Məlum olduğu kimi, Azərbaycan dövlətinin apardığı siyasətin əsas xəttlərindən biri multikulturalizmlə bağlıdır. Azərbaycan multikulturalizmin əsas ünvanlarından, məkanlarından biri kimi artıq dünyada məşhurdur. Tolerantlıq, multikulturalizm Azərbaycanın dövlət siyasəti olmaqla yanaşı, həm də cəmiyyətin daxilinə sirayət edib, Azərbaycan xalqının həyat tərzinə, gündəlik yaşayışına çevrilib. Bu anlayış dilimizdə yeni yaransa da onun ideyalarının tarixə söykəndiyini diqqətə çatdırmaq üçün BKM vasitəsilə əldə edilən Azərbaycan mütəfəkkirləri, yazıçılarının ABŞ, İngiltərə, Yaponiya, Çin, Macarıstan, Çexiya, Rumıniyada, Niderlandda işıq üzü görmüş əsərlərini nümunə göstərə bilərik. Elə bu baxımdan milli-mədəni irsimizin ilk məşhur nümunəsi, ən qədim yazılı olan Macarıstanda nəşr olunmuş **“Dede Korkut: povestiri”**, **“Dede Korkut könyve: azerbajdzsani hösi eposz”**, Serbiyada çap olunmuş **“Knji-ga Dede Korkuta: Herojski op ogusten Turaka”** adlı kitablarda Azərbaycan xalqının tarixi keçmişinə nəzər salarkən, heç bir dini, milli, mədəni ayrıseçkilik nümunələrinə rast gəlinməmişdir.

Orta əsrlər Azərbaycan poetik məktəbinin nümayəndələrinin əsərlərində ümumbəşəri dəyərlərin təbliği məsələsi başlıca yerlərdən birini tutur. Bədii yaradıcılığın ən gözəl nümunələrini yaradan Nizami Gəncəvinin Çexiyada çap olunan **“Pribeh parice: a jine basne”**, Sloveniyada **“Sedem zgodb sedmih princes”**, Yaponiyada **“The Haft paikar”**, **“Khusraw va Shirin”**, Avstriyada **“Chosrou und Schirin”**, Almaniyada **“Die sieben Prinzessinnen”** əsərlərində multikultural və tolerantlıq elementlərinə rast gəlmək mümkündür. İrqi, milli və dini ayrı-seçkiliyi qətiyyətlə rədd edən bu şairin qəhrəmanları içərisində türk, ərəb, fars, çinli, hindli, zənci, yunan, gürcü və s. xalqların nümayəndələrinə rast gəlirik. Şair müxtəlif dinlərə mənsub bu qəhrəmanların heç birinin milliyətinə, dini görüşlərinə qarşı çıxmır. Onun qəhrəmanları ədalət, xalq xoşbəxtliyi, yüksək məqsədlər uğrunda mübarizə aparırlar. İnsan şəxsiyyətinə, insan əməyinə ehtiram şairin yaradıcılığının aparıcı mövzularındandır. O cümlədən, BKM yolu ilə alınan orta əsr poetik məktəbinin nümayəndələrindən Məhəmməd Füzulinin Rumıniyada nəşr olunmuş **“Gazeluri”**, **“Leyla şi Mecnun”**, Niderlandda **“Layli and Majnun”**, İngiltərədə **“Leyla and Mejnun”** kimi əsərlərində dinə tolerant yanaşma, islam dini ilə yanaşı xristian dininin təbliği, milli birlik kimi fikirlər aşılammışdır.

BKM ilə əldə edilən əsərlər arasında Azərbaycan maarifçilərinin kitabları da müstəsna yer tutur. Bu maarifçilərin dünyagörüşündə tolerantlıq və multi-kulturalizm ideyaları mühüm yer tutmuşdur. Məlum olduğu kimi, Azərbaycan maarifçiliyi bir-birində fərqli iki mədəniyyətin toqquşması nəticəsində yaranan ictimai-mədəni dirçəlişdir. Bu maarifçilik bir çox cəhətlərə görə bir-birindən fərqlənən mədəniyyətlərin, ənənələrin mübarizəsi mühitində inkişaf etmişdir. Xalqın iqtisadi-mədəni həyatında mövcud problemləri duyan, onların tərəqqisinə təkan verən görkəmli Azərbaycan maarifçilərindən biri də M.F.Axundzadə olmuşdur. O, maarifçi-realist metodunun ədəbiyyat tariximizdə böyük nümayəndəsidir. Elə bu baxımdan dahi mütəfəkkirin Yaponiyada nəşr olunmuş **“Mirza Fath Ali Akhundzadeh and literary criticism”**, Fransada çap olunmuş **“Mirza-Fath-Ali. Akhunov. Comedies: Collection Caucase”** əsərlərində bərabərliyin insan tərəqqisinin özülü olduğu göstərilmişdir.

Bu maarifçilər arasında Azərbaycan Cümhuriyyətinin banisi Məmməd Əmin Rəsulzadənin Ankarada **“Çağdaş Azərbaycan tarixi”**, **“Azərbaycan Kültür gələnləri”**, **“Azərbaycan kültür gələnləri və çağdaş Azərbaycan edebiyatı”**, **“Azərbaycan Cümhuriyyəti”** adlı kitablarında millətin formalaşmasının dil, din, tarix və ümumiyyətlə mədəniyyət və ortaq ideal kimi amillərdə görürdü. O, öz fikirlərində hər zaman bütün millətlərin bir arada sülh şəraitində yaşaya bilməsini əsas gətirir və bunun nəticəsində müxtəlif millətlərin birgə yaşama şəraitində tərəqqi etmənin əsas amil olduğunu vurğulamışdır. Bu əsərlər sırasında Azərbaycan mütəfəkkirlərindən olan Əhməd Ağaoğlunun da xüsusi rolu olmuşdur. **Abdullah Gündoğdunun “Ümmətdən millətə”** adlı əsərində əsasən Əhməd Ağaoğlunun həyat və yaradıcılığına nəzər yetirilmişdir və əsasən onun müstəsna fikirləri – “millətçilik ideyaları”, öz həmvətənlərinə Avropa ölkələrindən öyrənməyin vacibliyi, Avropa tarixində millətçiliyin oynadığı müsbət quruluşluq amilləri açıqlanmışdır.

Azərbaycan mütəfəkkirlərinin əsərlərinin keçən əsrlərdən müasir dövrü-müzə qədər dünya arenasında çapı və bu əsərlərin dünya araşdırmaçıları tərəfindən tədqiq edilməsi və tədqiqat nəticəsində Azərbaycan multikulturalizm ideyalarının üzə çıxarılması bir daha sübut edir ki, ölkəmiz ta qədimdən bəşəriyyətə tolerantlıq, ayrışeçkiliyin aradan qaldırılması, birlik kimi fikirləri tərənnüm etmişdir.

Azərbaycan Respublikası beynəlxalq miqyasda sülhsevərliyini, dostluq münasibətlərinə hazır olduğunu, başqa xalqların, dövlətlərin mədəniyyətinə və incəsənətinə, dilinə, dininə hörmət və rəğbətini hər zaman nümayiş etdirmişdir. Bu baxımdan Mərkəzi Elmi Kitabxana da, daim bu uğurlu siyasəti dəstəkləmiş, öz fondunu XV-XVIII əsrləri əhatə edən Kantın və Volterin külliyyatları, Yunanıstan, Roma, Bizans antik ədəbiyyat müəlliflərinin, Qərbi Avropa klassiklərinin ilk çap məhsulları, Rafaelin dünya incəsənət ocaqlarında mühafizə

olunan əsərlərinin çoxcildli reproduksiyaları (XIX əsrin fransız və alman nəşrləri), müxtəlif qiymətli ensiklopediyalar, lüğətlər, məlumat kitabları, həmçinin müxtəlif elm sferalarını əhatə edən nəşrlər, dünya ölkələrində Azərbaycan haqqında çap olunan materiallar və yaxud Azərbaycan alimlərinin dünya mətbuatında işıq üzü görən çap əsərləri ilə zənginləşdirmişdir. Bu əsərlər MEK-in saxlanclarında mühafizə olunaraq oxucuların istifadəsinə təqdim edilir.

Bununla yanaşı, 2016-cı il MEK elan olunmuş Multikulturalizm İlinin prinsiplərinə sadıq qalaraq, öz fəaliyyətində də bu ənənələri davam etdirir. Kitabxana Beynəlxalq mübadilə çərçivəsində multikultural dəyərləri özündə cəmləyən ədəbiyyatın dünya ictimaiyyətinə çatdırılması və bəşəriyyətə öz töhfəsini vermiş müxtəlif mədəniyyət daşıyıcıları olan dahi şəxsiyyətlərin külliyyatlarını, mədəni abidələri ilə bağlı əsərlərini əldə etmək məqsədilə bir neçə müqavilələr imzalamış, o cümlədən bir sıra təşkilatlar – ABŞ Konqres Kitabxanası, Miçiqan Universitet Kitabxanası, İngiltərənin Edinburq Kitabxanası, Coğrafiya Cəmiyyəti, Yaponiyanın Geokimya Cəmiyyəti, Riyaziyyat Cəmiyyəti, Yaponiya Akademiyası, Avstriyanın Zoologiya-Botanika Cəmiyyəti, Almaniyanın Linden Muzeyi, EA, Leibnis Universiteti, Potsdam Universitet Kitabxanası, Hamburq Dövlət Kitabxanası, İsveçrənin Botanika Cəmiyyəti, Çexiya Xalq Muzeyi, Polşanın Mari-Küri Skladovskaya Universiteti, Macarıstanın EA, Rumıniya Akademiya Kitabxanası, Sloveniyanın Akademiya Kitabxanası, Bosniya və Hersoqovinanın Gazi-Xosrov bəy Kitabxanası, Bolqarıstanın EA, Sofiya Universitet Kitabxanası, Çin Milli Kitabxanası, Türkiyənin Türk Dil Kurumları Dərnəyi, Rusiya Milli Kitabxanası və Dövlət Kitabxanası, Misir Milli Kitabxanası və digərləri ilə Beynəlxalq Kitab Mübadiləsini intensivləşdirmişdir. Hazırda MEK dünyanın 35 ölkəsi və 120 təşkilatı ilə əməkdaşlıq edir.

Qeyd etdiyimiz kimi, MEK-da müxtəlif mədəniyyət, din, incəsənət abidələrinin mühafizə olunması əsas prioritet məsələlərdən biridir. Kitabxana da multikulturalizmlə bağlı keçirilən tədbirlərə qoşulmuş, o cümlədən bu ənənələrin yaşadılması və təbliği məqsədilə bu il ərzində MEK-in Qərbi Avropa Ədəbiyyatı fondunun inciləri, Mərkəzi Elmi Kitabxanada mühafizə olunan ən qədim latın dilli kitablar, ərəbşünas alim Yevgeni Aleksandroviç Belyayevin, şərqşünas alim, SSRİ Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü (1939), Özbəkistan (1944) və Tacikistan Əməkdar elm xadimi (1946) Yevgeniy Eduardoviç Bertelsin, görkəmli tarixçi, numizmat-alim, arxeoloq, tarix elmləri doktoru, Əməkdar elm xadimi Yevgeni Aleksandroviç Paxomovun, türkoloq alim Georq Xazainin şəxsi kitab kolleksiyalarının təqdimatı keçirilmişdir. Bu tədbirlər dəyirmi masa arxasında baş tutmuş, Azərbaycan xalqının müxtəlif mədəniyyətə, abidələrə olan tolerant münasibəti sərgilənmiş, o cümlədən dünya ictimaiyyəti və kütləvi informasiya vasitələrinin də diqqətinə çatdırılmışdır. Bu dəyərli incəsə-

nət və mədəniyyət abidələrinin qorunması, mühafizə edilməsi və müxtəlif mədəniyyətlərin uzun əsrlər boyu gələcək nəsillərə çatdırılması məqsədilə kitablar rəqəmsallaşdırılaraq istifadə üçün elektron resurslara daxil edilmişdir.

Ədəbiyyat

1. Multikulturalizmin həyat tərzinə çevrildiyi Azərbaycan //19 мая 2015 года / <http://www.gumilev-center.az>
2. www.mek.az
3. <http://www.xalqqazeti.com/az/news/culture/66695>

Идеи мультикультурализма в книгах Центральной Научной Библиотеки НАНА, приобретенных в рамках международного книгообмена

С.Ч.Алиева

РЕЗЮМЕ

В данной статье проведен анализ произведений азербайджанских мыслителей, приобретенных в процессе международного книгообмена, а также в них раскрыты идеи мультикультурализма. В том числе, в статье была указана защита различных памятников культуры и искусства и работы, проведенные в мультикультурном аспекте, обогащающие фонд Центральной Научной Библиотеки.

Ideas of multiculturalism in the books of the Central Scientific Library of ANAS, acquired within the international book-exchange

S.Ch.Aliyeva

SUMMARY

The analysis of works of the Azerbaijan thinkers acquired in the course of the international book-exchange is carried out and also ideas of multiculturalism are opened. Including, in article has been specified the protection of various monuments of culture and art and work, which is carried out in multicultural aspect, enriching fund of the Central Scientific Library.